

А.О. Баранова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)
К.С. Олініченко, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

ГЕНЕЗИС ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ

Незважаючи на значну кількість публікацій за даною тематикою, на наш погляд, теоретичним і прикладним аспектам процесу управління товарними запасами не приділяється належної уваги. За результатами аналізу публікацій виявлено неоднозначність у трактуванні методологічних і методичних засад системи управління товарними запасами підприємства торгівлі, її складових елементів, підходів до побудови тощо.

Управління запасами взагалі є досить традиційною сферою практичної роботи, яка стала розвиватися як самостійний напрям на початку 20-х років ХХ ст. Відправною точкою формування сучасної теорії управління запасами є перша третина ХХ ст. (1916–1934 рр.), коли з'явилися роботи Ф. Харріса, Р. Уїлсона, Е. Тафта та інших, присвячені моделям розрахунку оптимальної партії замовлення й різним її модифікаціям. Поступове накопичення інформації призвело в 50–60-ті роки до формування теорії управління запасами, орієнтованої на оптимізацію їх рівня в організації. Розвитку теорії запасів сприяли поява персональних комп'ютерів і удосконалення інформаційних технологій, що уможливили побудову більш складних моделей і отримання більш точних та оперативних рішень. На даний час теорія управління запасами продовжує інтенсивно розвиватися у вигляді аналітичного та інформаційного напрямків.

Увагу радянських дослідників теорія запасів привернула на початку 1960-х рр. Науковцями, які зробили найбільший внесок у її розвиток, є: Ю. Рижиков, Н. Фасоляк, О. Проценко, К. Інютін, Д. Новіков, Е. Хруцький, В. Сакович, Б. Плоткін, С. Мігітьянець та ін. Економічна вітчизняна література з управління виробництвом і торгівлею, а пізніше із виробничого і операційного менеджменту 80–90-х років, полегшила застосування на практиці інструментарію теорії управління запасами. При цьому акцент робився виключно на розрахунковій складовій запасу. Одночасно зарубіжні вчені і практики з проблем управління (перш за все, управління, пов'язаного з управлінням матеріальними потоками) за останні 20 років інтенсивно розвивали дослідження в даному напрямку – від удосконалення методів і моделей розрахунку рівнів запасів до вдосконалення процесу

управління запасами, заснованого на аналізі результатів розрахунків рівнів запасів.

У порівнянні з управлінням запасами на виробничому підприємстві проблеми управління запасами в торгівлі є дещо простими, оскільки в торговельних підприємствах звичайно відсутня стадія виробничого циклу і пов'язані з нею проміжні запаси. Проте дана проблема залишається досить складною і потребує належного вирішення.

Необхідність створення комплексної системи управління товарними запасами торговельного підприємства пояснюється тим, що управління ними не є ізольованим процесом. Цей процес тісно взаємозв'язаний з основною діяльністю підприємства торгівлі: закупівлею і реалізацією продукції. Із цієї причини під час вирішення більшості практичних задач управління запасами трактується як незалежний процес, на який накладено обмеження, що визначаються основними показниками торговельної діяльності (рівнем обслуговування, часом виконання замовлення, обмеженням розміром наявного капіталу і площами для зберігання запасів тощо).

Про важливість поняття управління товарними запасами для науки й практики торговельної діяльності говорить наявність його різноманітних дефініцій у сучасній літературі з менеджменту та логістики. Так, О. Круглова, розглядаючи управління товарними запасами як невід'ємну складову загального процесу управління підприємством, визначила сутність даного поняття як процес формування і використання запасів, спрямований на досягнення економічних цілей розвитку підприємства. З логістичної точки зору, управління товарними запасами є процесом балансування між двома взаємовиключними тенденціями: мінімізацією витрат на утримання запасів і створенням запасів в обсягах, необхідних для здійснення безперервного процесу реалізації.

Аналогічного погляду на сутність даного поняття дотримуються співавтори Р. Валевиц і Г. Давидова, розглядаючи управління товарними запасами як спробу встановити рівновагу між двома протилежними вимогами: фінансистів, які прагнуть мінімізувати витрати на зберігання товарів, і маркетологів, які прагнуть оптимізувати обслуговування споживача, підтримуючи постійний рівень запасів товарів за всім спектром торговельного асортименту.

Підкреслимо, що основною умовою управління є наявність реальної діючої системи, яка вирішує поставлені управлінські завдання.